

Expertutlåtande om kulturpolitiska redogörelsen

Kulttuuripoliittista selontekoa koskeva asiantuntijalausunto

Svenska litteratursällskapet i Finland är tacksamt för att bildningsutskottet berett oss möjlighet att ge ett expertutlåtande om den kulturpolitiska redogörelsen.

Svenska litteratursällskapet i Finland (SLS) är ett vetenskapligt samfund grundat 1885, vars syfte är att insamla, utforska och sprida kunskapen om den svenska kulturen i Finland och stöda svenskspråkig litteratur i Finland. Detta förverkligar vi genom en omfattande arkivverksamhet som brett dokumenterar den svenska kulturen i Finland i går och i dag, genom stöd för humanistiska och samhällsvetenskaplig forskning, genom facklitterär utgivning och genom stöd för litteratur.

Kulturen och kulturarvet

Den kulturpolitiska redogörelsen beaktar tyvärr inte i tillräcklig grad kulturarvets centrala roll inom kulturen och finländarnas rätt till sin egen kultur.

Redogörelsen fokuserar i hög grad på det professionella kulturlivet och hur detta kan användas för att skapa produkter som kan säljas medan medborgarna reduceras till att endast vara konsumenter av dessa produkter. Utgående från detta perspektiv behandlas även frågor kring kulturarbetarnas sociala rättigheter och upphovsrättssystemet. Allt detta är givetvis viktig, men det utgör trots allt endast en begränsad del av kulturens roll i samhället.

Begreppet kultur används i en vid betydelse för allt det som mänskliga samhällen för vidare till kommande generationer. Ett sådant brett kulturbegrepp innefattar alla slags kunskaper, färdigheter och seder samt värderingar och normer, som de mänskliga samhällena är byggda på. Kulturen omfattar bland annat språk, samhällsstrukturer, näringar, konst och idrott. Kulturen utgör alltså allt det som förenar oss som finländare.

För att det finländska samhället ska en gemensam kultur och för att vi ska ha ett resilient samhälle även i kriser är det centralt att vårt kulturarv bevaras, lever vidare och blir tillgängligt för alla finländare. Kulturarvet är även av central betydelse för nyfinländarnas lyckade integration i det finländska samhället. Kulturarvets roll borde därför förtydligas och förstärkas i redogörelsen. Det borde även göras konkreta planer på hur kulturarvet skulle bli mera tillgängligt för finländarna till exempel genom större digitaliseringsprojekt.

Språk och litteratur

Språken och litteraturen utgör kärnan för vår nationella kultur. Nationalspråken finskan och svenskan och minoritetsspråken samiska, romani, karelska och teckenspråken borde därför lyftas tydligare fram i redogörelsen och konkreta åtgärder borde vidtas för att stöda språken i en tid när engelskan blir allt mer dominerande.

Detsamma gäller även litteraturen, som alltsedan Runeberg, Lönnroth och Topelius skapat vår nationella självbild.

Ett utmärkt sätt att göra detta kunde vara att digitalisera hela vår litteratur, såväl skönlitteratur som facklitteratur, och öppna den digitalt för alla finländare på samma sätt som man redan gjort i Norge. Här kunde den offentliga, de privata stiftelserna och den tredje sektorn göra mycket tillsammans.

Digitalisering och artificiell intelligens

Som ovan har sagts så bör det göras stora satsningar på digitalisering av vår kultur och vårt kulturarv. Resultat bör bli öppet tillgängligt för alla finländare. Denna digitalisering är även viktig för att det ska finnas material för att bygga upp finländska språkmodeller som beskriver vårt samhälle, vår kultur och våra språk. I annat fall är det en stor risk att den finländska kulturen blir osynlig i den artificiella intelligensens värld.

Krisberedskap

Det världspolitiska läget gör att Finland på alla sektorer bör kraftigt öka sin krisberedskap. Detta gäller även kulturen och kulturarvet. Vi bör i brådskanie ordning skrida till åtgärder för att trygga bevarandet av det finländska kulturarvet även i krissituationer. Vi föreslår att regeringen skulle tillsätta ett nationellt råd för skydd av kulturarvet, på samma sätt som man redan gjort i Sverige.

Redogörelsens förslag till ett framtidsforum

Kontaktytorna mellan det offentliga, de privata stiftelserna och den tredje sektorn måste förstärkas för att trygga kulturens och kulturarvets framtid. Vi måste också öppna möjligheter för nya penningströmmar till konst och kultur, till exempel genom utökad avdragsrätt för donationer.

Redogörelsens förslag på ett framtidsforum är ett steg i att öka samarbetet mellan det offentliga och det privata. Det behövs även konkreta samarbetsprojekt där den offentliga och den privata sektorn långsiktigt förbinder sig till finansiering av större helheter under en viss tid. Ett konkret exempel på detta är finansieringen av den finlandssvenska dialektordboken som staten å ena sidan och SLS och Svenska kulturfonden å andra sidan förbundit sig att finansiera ända tills att

ordboken blir färdig 2035. Finska kulturfonden och Kone-stiftelsen har på motsvarande sätt stött de motsvarande finska ordböckerna.

Svenska litteratursällskapet i Finland on kiitollinen siitä, että sivistysvaliokunta on antanut meille mahdollisuuden antaa asiantuntijalausunto kulttuuripoliittisesta selonteosta.

Svenska litteratursällskapet i Finland (SLS) on vuonna 1885 perustettu tieteellinen seura, jonka tarkoituksena on kerätä, tutkia ja levittää tietoa Suomen ruotsalaisesta kulttuurista sekä tukea ruotsinkielistä kirjallisuutta Suomessa. Tämä toteutetaan laajan arkistotoiminnan kautta, joka dokumentoi laajasti Suomen ruotsalaista kulttuuria eilen ja tänään, tukemalla humanistista ja yhteiskuntatieteellistä tutkimusta, julkaisemalla tietokirjallisuutta ja tukemalla kirjallisuutta.

Kulttuuri ja kulttuuriperintö

Kulttuuripoliittinen selonteko ei valitettavasti tarpeeksi huomioi kulttuuriperinnön keskeistä roolia kulttuurissa ja suomalaisten oikeutta omaan kulttuuriinsa.

Selonteko keskittyy suurelta osin ammattimaiseen kulttuurielämään ja siihen, miten sitä voidaan käyttää tuotteiden luomiseen, joita voidaan myydä, kun taas kansalaiset pelkistetään näiden tuotteiden kuluttajiksi. Tästä näkökulmasta käsitellään myös kysymyksiä kulttuurityöntekijöiden sosiaalisista oikeuksista ja tekijänoikeusjärjestelmästä. Kaikki tämä on tietenkin tärkeää, mutta se muodostaa kuitenkin vain rajoitetun osan kulttuurin roolista yhteiskunnassa.

Kulttuurin käsite käytetään laajassa merkityksessä kaikkeen siihen, mitä ihmisten yhteisöt siirtävät tuleville sukupolville. Tällainen laaja kulttuurikäsite sisältää kaikenlaisia tietoja, taitoja ja tapoja sekä arvoja ja normeja, joille ihmisten yhteisöt rakentuvat. Kulttuuriin kuuluu muun muassa kieli, yhteiskuntarakenteet, elinkeinot, taide ja urheilu. Kulttuuri muodostaa siis kaiken sen, mikä yhdistää meitä suomalaisina.

Jotta suomalaisella yhteiskunnalla olisi yhteinen kulttuuri ja jotta meillä olisi kriiseissäkin kestävä yhteiskunta, on keskeistä, että kulttuuriperintömme säilyy, elää ja on kaikkien suomalaisten saatavilla. Kulttuuriperintö on myös keskeisessä asemassa uusien suomalaisten onnistuneessa integroitumisessa suomalaiseen yhteiskuntaan. Kulttuuriperinnön roolia tulisi siksi selkeyttää ja vahvistaa selonteossa. Tulisi myös laatia konkreettisia suunnitelmia siitä, miten kulttuuriperintö saataisiin paremmin suomalaisten saataville esimerkiksi suurien digitalisointihankkeiden kautta.

Kieli ja kirjallisuus

Kielet ja kirjallisuus muodostavat kansallisen kulttuurimme ytimen. Kansalliskielet suomi ja ruotsi sekä vähemmistökielet saame, romani, karjala ja viittomakielet tulisi siksi tuoda selkeämmin esiin selonteossa ja toteuttaa konkreettisia toimenpiteitä kielten tukemiseksi, taikana,

jolloin englannin kieli tulee yhä hallitsevammaksi. Sama koskee myös kirjallisuutta, joka Runebergin, Lönnrothin ja Topeliuksen ajoista lähtien on luonut kansallisen omakuvamme. Erinomainen tapa tehdä tämä voisi olla koko kirjallisuutemme, sekä kaunokirjallisuuden että tietokirjallisuuden, digitalisointi ja avaaminen digitaalisesti kaikille suomalaisille samalla tavalla kuin Norjassa on jo tehty.

Digitalisaatio ja tekoäly

Kuten edellä on todettu, meidän tulisi tehdä suuria panostuksia kulttuurimme ja kulttuuriperintömme digitalisointiin. Tulosten tulisi olla avoimesti kaikkien suomalaisten saatavilla. Tämä digitalisointi on myös tärkeää, jotta olisi materiaalia suomalaisten kielimallien rakentamiseen, jotka kuvaavat yhteiskuntaamme, kulttuuriamme ja kieliämme. Muuten on suuri riski, että suomalainen kulttuuri jää näkymättömäksi tekoälyn maailmassa.

Kriisivalmius

Maailmanpoliittinen tilanne edellyttää, että Suomi kaikilla sektoreilla lisää merkittävästi kriisivalmiuttaan. Tämä koskee myös kulttuuria ja kulttuuriperintöä. Meidän tulisi kiireellisesti ryhtyä toimenpiteisiin suomalaisen kulttuuriperinnön säilyttämisen turvaamiseksi myös kriisitilanteissa. Ehdotamme, että hallitus asettaisi kansallisen kulttuuriperinnön suojeluneuvoston, kuten Ruotsissa on jo tehty.

Selonteon ehdotus tulevaisuusfoorumista

Julkisen ja yksityisen sektorin välisiä kosketuspintoja on vahvistettava kulttuurin ja kulttuuriperinnön tulevaisuuden turvaamiseksi. Meidän on myös avattava uusia rahoitusmahdollisuuksia taiteelle ja kulttuurille, esimerkiksi laajentamalla lahjoitusten vähennysoikeutta.

Selonteon ehdotus tulevaisuusfoorumista on askel julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyön lisäämiseksi. Tarvitaan myös konkreettisia yhteistyöhankkeita, joissa julkinen ja yksityinen sektori sitoutuvat pitkäjänteisesti rahoittamaan suurempia kokonaisuuksia tietyn ajan.

Konkreettinen esimerkki tästä on suomenruotsalaisen murresanakirjan rahoitus, jonka valtio toisaalta ja SLS ja Svenska kulturfonden toisaalta sitoutuvat rahoittamaan, kunnes sanakirja valmistuu vuonna 2035. Suomen kulttuurirahasto ja Koneen säätiö on vastaavalla tavalla tukenut vastaavat suomenkieliset sanakirjat.

Helsingfors 18.3.2025

Svenska litteratursällskapet i Finland

Björn Teir
verkställande direktör

Jonas Lång
chefsjurist